

נר ליואל

סיפור לפרשת השבוע
לע"נ יואל בן ברוך
גליון 54 פרשת שלח תשפ"ו

שלושת הכתרים – כתרו של מי?

ונשאי כתרו של כלל ישראל. ישראל הם שזכו שבתוכם תהיה כהונה, וישראל הם שזכו שבתוכם תהיה מלכות.

ומעתה מתבאר היטב המשך דברי הרמב"ם. לאחר שהוא מונה את שלושת הכתרים הוא מסיים: "הרי למדת שכתר תורה גדול מכתר כהונה ומכתר מלכות." ולפי כן הוא מביא את הפסוקים: "בְּיָמֵינוּ יִמְלֹכוּ... בְּיָמֵינוּ יִשְׁרֹא" כלומר, גם המלכות וגם השררה יונקות את כוחן מן התורה.

נמצא שכתר התורה איננו רק כתר נוסף לצד שני הכתרים האחרים, אלא הוא השורש שממנו הם מקבלים את כל כוחם. הכהונה והמלכות אינן עומדות בזכות עצמן, אלא נשענות על התורה, שהיא נחלת כלל ישראל.

ומעתה מתחדד עומק לשון הרמב"ם. "בשלושה כתרים נכתרו ישראל." כל שלושת הכתרים שייכים לישראל. אלא ששניים מהם מופיעים באמצעות יחידים, ואילו כתר התורה נשאר מסור לכל ישראל ממש. וממנו יונקים אף כתר הכהונה וכתר המלכות את תוקפם.

ומכאן לימוד גדול לכל מי שזוכה למעלה כלשהי בישראל. בין אם זכה לכהונה, בין אם זכה לשררה, ובין אם זכה לכתר תורה, אל יראה בכך קניין פרטי או מעלה אישית. כל מעלה בישראל איננה אלא פיקדון שניתן מכוח זכותו של כלל ישראל, ותכליתה לעמוד לשירותו של כלל ישראל ולהרבות כבוד שמים בעולם.

סיפור לפרשת השבוע המחצלת האחרונה

הוא הביט בי במבט הזה שלו, חצי עייף חצי בוחן, כמו גבאי שמחכה למניין וכבר מכיר את כל התירוצים של כל בני האדם מאז בריאת העולם.
"מי שאוהב בית מדרש", אמר, "לא תמיד רוצה לעמוד בראש. לפעמים הוא חשוב לו יותר שהבחור בקצה ישמע טוב יותר את השיעור."
לא הבנתי אותו. כן. את אבא שלי. אסור אולי להגיד, אבל ככה היה. הוא כל השנים נתן לי לפתוח, לסגור, להרים ארגזים, לריב עם החשמלאי, לרדוף אחרי ילדים שלא יבעטו בכדור ליד בית הכנסת, ואז ברגע האמת התחיל לדבר אלי בחידויו.

פנחס משך ספסל. הרגל האחורית חרקה.
"עזוב", אמרתי. "אני אעשה."
"הרגל הזאת נופלת אם מושכים ישר", הוא מלמל.
"מה?"

"צריך קצת באלכסון. היא עקומה עוד מהסעודה של סיום הש"ס. ר' חיים פרידמן נשען עליה עם כל הגוף, בלי עין הרע גוף שלם יש לו."
לא רציתי לחייך. יצא לי חצי.
"אתה מומחה לספסלים עכשיו?"
"לא מומחה. הם פשוט... תמיד עושים רעש לפני שהם נשברים."

המשפט הזה נשאר תלוי בינינו, טיפשי ומדויק כאחד. בחוץ עברה משאית חלוקה, משאירה אחריה ריח של דיזל ולחם טרי. בית המדרש התעורר לאט, בקולות קטנים: טפטוף מהמרזב, המיחים של הקפה שבחדרן משתעל, דלת מתכת מתלוננת על הציר שלה.

ואז בנצי כננס. חליפה אפורה, צעיף דק, נעליים מבריקות.
"מוטי, למה חשוך פה? וואי וואי. ככה אתה מקבל תורמים?"
הוא נעצר מול פנחס.
"אה. גם הצוות הלוגיסטי פה?"

פנחס הוריד עיניים. אני ראיתי את זה ושתקתי. שתיקה קטנה. הייתה זו מעין גניבה. כך גונבים לבן אדם מקום בעולם, פירור אחרי פירור.
"בנצי", אמרתי, "עוד לא שש!"

"בדיוק! מקצוענות מתחילה לפני שהעולם קם!!" הוא טפח לי על הכתף.
"תקשיב, הרב יבקש ממך לומר כמה מילים. לא ארוך. אבא שלך, המשכיות, עתיד, נוער מתמודד, בלה בלה. רק אל תיכנס לי עכשיו לוורטים של מה בכך."
"מה רע בוורטים?"

"מוטי, בחייך. זהו מעמד רציני!"

בתחילת פרשת פנחס מבואר שפנחס בן אלעזר זכה לכהונה בזכות הקנאה שקינא לה'. "וְהִיתָה לוֹ וְלִזְרָעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנָּה עוֹלָם, תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְקֵינוּ". מכאן לומד הרמב"ם בתחילת פרק ג' מהלכות תלמוד תורה על שלושת הכתרים: "בשלושה כתרים נכתרו ישראל: כתר תורה, וכתר כהונה, וכתר מלכות. כתר כהונה זכה בו אהרן... כתר מלכות זכה בו דוד... וכתר תורה הרי הוא מונח ועומד ומוכן לכל ישראל."

אלא שלכאורה לשון הרמב"ם טעונה ביאור. אם כתר הכהונה שייך לאהרן ולזרעו, וכתר המלכות לדוד ולזרעו, ורק כתר התורה ניתן לכל ישראל, היה ראוי לומר: שלושה כתרים הם. כתר כהונה, כתר מלכות וכתר תורה. מדוע פתח הרמב"ם בלשון: "בשלושה כתרים נכתרו ישראל?"

נראה שזו גופא כוונתו: אין מציאות של כתר כהונה העומד לעצמו, ואין מציאות של כתר מלכות העומד לעצמו. אהרן לא נעשה כהן לעצמו, אלא כהן של ישראל. דוד לא נעשה מלך לעצמו, אלא מלך על ישראל ומכוח ישראל. הכהונה והמלכות אינן זכויות פרטיות של שבת או משפחה, אלא כתרים שבהם נתעטר כלל ישראל, אלא שהעמדתם בפועל נעשית באמצעות אהרן ובאמצעות דוד.

נמצא שאין הכהן ראשי לראות בכהונתו מעלה פרטית השייכת לו בלבד, ואין המלך ראשי לראות במלכותו זכות אישית. שניהם אינם אלא שלוחי הציבור

מעט לאחר שהבטיחו לי את המפתח, מצאתי את פנחס מנומנם ליד אחת המחצלות של בית המדרש.

חמש ארבעים ושש בבוקר, רחוב עזרא בבני ברק עוד לעס את הלילה בפה יבש, והגשם של סוף שבת ירד באלכסון מעצבן, כזה שחודר עמוק לצווארון. פתחתי את הדלת הצדדית של "אהל מנחם" עם המפתח הישן של אבא, המפתח שהיה אמור לעבור אליי היום באופן רשמי, ושמעתי נחירה קטנה. בעצם.... לא נחירה אפילו, - קול של בן אדם שמשתוקק שהעולם לא ישים לב אליו.

"פנחס?" אמרתי.

הוא התרומם בבת אחת, כמו ילד שנתפס מחטט בארון של הממתקים. הכיפה שלו נדבקה למצח. המעיל, אם אפשר לקרוא לסמרטוט הזה מעיל, היה פתוח. לידו שכנה שקית ניילון עם שתי לחמניות קשות ובקבוק מיץ קטן, מהסוג שקונים לילדים.

הסתכלתי על השעון. בשבע אמור להגיע הרב שטיינברג עם שני גבירים מחו"ל. בשבע וחצי ועד העמותה. בתשע ההכרזה. ככה אמר לי בנצי, בן הדוד שלי, בטלפון אתמול: "מוטי, תלבש חליפה נורמלית. היום סוגרים את העניין. אבא שלך עשה את שלו, עכשיו צריך דור חדש. קצת שיווק, קצת סדר והעסק נוסע."

בנצי תמיד ידע להגיד "סדר" באופן שמלכלך את כל מי שבאמת מסדר. "קום!" אמרתי לפנחס, בקול חד מדי. "צריך להכין פה. יש אנשים חשובים." הוא קם. לאט. הנעל שלו השמיעה מן צליל רטוב, צ'פ צ'פ, כאילו הביא איתו שלולית פרטית מהרחוב. מה אעשה, לדאבוני לא היה לי כוח לרחמים עליו. בית המדרש היה הפוך. לא ממש, אבל בעין שלי כל ספסל עמד כמו עד נגדי. ספרים נשארו על הסטנדרים מאמש, כוסות חד פעמיות עם תה קרוש על השולחנות, מחצלאות של ברכת הכהנים מגולגלות עקום. אבא, אם היה פה, היה רואה את זה ומצקצק.

אבא!!

שלושה שבועות קודם הוא ישב במטבח שלנו, עם החלוק הכחול, והחזיק כפית בתוך כוס תה בלי לערבב. הכפית עמדה שם כמו סימן שאלה.

"מוטי", אמר, "אתה רוצה את התפקיד?"

"מה זאת אומרת רוצה? גדלתי פה!"

"זה לא אותה שאלה!"

"אבא. באמת."

בשבע ורבע בית הכנסת כבר התמלא. אברכים נכנסו עם מעילים ועם ריח של גשם. ילד אחד בכה כי אבא שלו רץ איתו מהר מדי. מישהו צעק "יש סידורים?" ומישהו אחר ענה "בשולחנות!", כמו בכל בוקר בלתי מסודר. הרב שטיינברג הגיע בלי רעש. נמוך, זקן לבן מסודר, עיניים שבזדקו לא רק את החלונות אלא גם את האבק שעל המסילה. הגבירים אחריו דיברו אנגלית רכה. בנצי פרץ לידם. "This is the heart of the neighborhood" (זה הלב של השכונה), אמר, והידיים שלו ציירו באוויר בניין שעוד לא היה קיים. אני עמדתי ליד ארון הקודש והחזקתי את הדף שהכנתי. מילים יפות. "חזון", "המשכיות", "הרחבת גבולות התורה". מילים שבאות כאילו מחכות למחאות כפיים.

פנחס עבר בין הספסלים וחילק חומשים לשיעור של בעלי בתים. אחד המבוגרים, ר' ניסים, דפק על השולחן. "בחור, תביא לי את הגדול. העיניים שלי כבר לא מה שהיו, חבל עליהן." פנחס הביא לו חומש גדול. אחר כך חזר והניח לידו כרית קטנה מהמחסן. "לגב, אמר."

ר' ניסים הביט בו כאילו קיבל מכתב ממקום רחוק. "מי אמר לך?" פנחס משך כתף. "כל יום אתה קם באמצע. הבנתי." הרב שטיינברג ראה. אני ראיתי שהרב ראה. בנצי לא ראה, כי בדיוק הסביר לתורם על אפשרות להחליף את הספסלים לחדשים, "more respectable, you know?" (יותר מכובד, אתה מבין?).

ואז, בהפתעה מוחלטת, התחיל הבלגן. החשמל קפץ. לא רק האור. גם המקרן שבנצי הביא, גם המזגן, גם המיחם. חושך אפור נפל על בית המדרש. ברוך ה' לא היה זה חושך מצרים, אבל מספיק כדי להפוך אנשים חשובים לכאלו שמחפשים איפה להניח את היד. תינוק צווח בעזרת נשים. מישהו אמר "נו באמת?! בקול של תשעה באב באמצע אדר. בנצי הסתובב אליי. "מוטי?!!?!?!". כאילו אני חברת חשמל.

רצתי לחדרן. הריח שם היה חם ומר, פלסטיק שנעלב. הפקק הראשי למטה. הרמתי. נפל שוב. עוד פעם. נפל. "יש קצר", אמר פנחס מאחוריי. "אתה חשמלאי גם?"

"לא. אבל אתמול טפסף ליד השקע של המיחם. אמרתי לר' לייזר." הוא התכווין לאבא שלי. אבא כבר לא הגיע כל יום, אבל עדיין כולם אמרו לו דברים, כאילו רק הגוף שלו פרש והתפקיד לא.

"ולמה לא אמרת לי?" פנחס פתח פה, סגר. אצלו גם שתיקה היתה מגומגמת. "כי אתה... היית עסוק."

חזרנו לאולם. הרב שטיינברג עמד ליד הבימה. בנצי לחש לו משהו, מהר, עם חיוך דק. הרב הקשיב. אחר כך קרא לי.

"מוטי, תעלה." עליתי. בלי מקרן, בלי אור כמו שצריך, בלי הדף כי שכחתי אותו בחדרן. מול העיניים שלי היו אנשים מטושטשים, כובעים, זקנים, ילדים. מציאות כמות שהיא - לא ברושור. פתחתי את הפה.

"אני..." כל המילים היפות ברחו לי. בנצי עשה לי תנועה קטנה עם האצבעות: קצר. דבר קצר.

ופתאום ראיתי את פנחס בקצה. הוא עמד ליד המחצלות, עדיין עם המעיל הרטוב. מאחוריו ילד קטן ניסה לראות ולא הצליח. פנחס משך ספסל נמוך, סידר אותו ליד העמוד, בדק שהוא לא מתנדנד, ואז סימן לילד לשבת. בלי דרמה. סתם. שיהיה לו מקום לראות.

הפה שלי התייבש. נזכרתי פתאום באבא במטבח. הכפית. "זו לא אותה שאלה."

המחשבות טסו לי בראש: משה רבנו מבקש. בניי. כבודי. יהושע מסדר ספסלים. למה המדרש צריך לספר את זה? מה אכפת לנו מספסלים, רבנו של עולם. אלא שאדם שמסדר מקום לכבוד התורה, אוהב אותה, ויודע להוציא תורה מכל דבר. אולי? לא יודע! אל תעשה מזה נאום, מוטי. אל תהיה בנצי. תהיה אתה!

"רבתי", אמרתי, "חשבתי שהתפקיד של מי שמנהל בית מדרש זה לדאוג שיהיה תקציב, ושיהיו תורמים, ושיהיה נקי. זה נכון. בלי זה אי אפשר. אבל הבוקר..." עצרתי. בנצי קפא. "הבוקר הבנתי שאני לא בטוח שאני האדם שרואה פה הכי הרבה."

שקט. שקט של אנשים שמריחים תאונה. "יש פה בחור", המשכתי, ולא הסתכלתי על פנחס כי פחדתי שהוא יברח, "שיודע איזה ספסל חורק, מי צריך חומש גדול, איפה ילד לא רואה, ואיזה שקע

מסוכן לפני שהוא שורף את המיחם. ואני, עם כל הכבוד שאני דור שני פה, לא ראיתי!!!"

בנצי לחש, "מוטי, די!" שמעתי. אבל המשכתי בדווקא.

"אם ועד העמותה שואל אותי מה צריך לעשות עם המקום הזה, אז צריך קודם לתת לפנחס את המפתחות. לא בתור טובה, ממש לא. בתור מי שמכיר את בית המדרש במקומות הכי עמוקים שלו!"

הרב שטיינברג לא זז. אחד הגבירים שאל משהו באנגלית. בנצי לא תרגם. הפנים שלו קיבלו צבע של עגבנייה שנשכחה בשמש.

פנחס עשה צעד אחורה. המחצלת מאחוריו נתקעה לו בעקב והוא כמעט נפל. ילד קטן צחק. פנחס חייך אליו, חיוך עקום, קטן, כאילו ביקש סליחה גם על זה. אחר כך הכול קרה בלי טקס. הרב ירד מהבימה. ניגש לפנחס. אמר לו משהו שלא שמעתי. פנחס נענע בראש חזק מאוד. הרב הניח יד על כתפו. בנצי יצא החוצה לדבר בטלפון. הדלת נטרקה קצת יותר מהצריך.

אני נשאיתי ליד הבימה, מרוקן כמו קופת צדקה אחרי פורים. אני לא צדיק. אל תטעו בי. בתוך הראש עוד הסתובבה מחשבה מכוערת: ומה איתי? מה עם השנים שלי? מה עם אבא? מה עם המפתח?

ואז הרב שטיינברג קרא לי לחדר הקטן. אבא ישב שם. לא ידעתי שהוא בא. הוא היה עטוף בצעיף, חיוור, אבל העיניים שלו היו חיות וחזקות, כמו שני מסמרים שמחזיקים מדף עמוס ספרים.

הרב שטיינברג מזג תה לשלוש כוסות. היתה היה חזק. על השולחן שכב מפתח נוסף, חדש, עם תגית לבנה.

"פנחס לא יהיה מנהל", אמר הרב בשקט. "הוא עוד צריך להיבנות. הרבה. אבל הוא יקבל אחריות על בית המדרש בבקרים. ואתה, אם תרצה, תנהל את הפעילות החדשה לנערים."

בלעתי כל מילה.

"אבל תזכור, שעיקר המטרה היא להרבות אהבת תורה, ולחפש איך אפשר 'להוציא' עוד תורה מכל דבר אפשרי."

אבא הסתכל עליי. לא ברחתי מהמבט. כמעט.

"ואם אני לא יודע איך?" שאלתי.

"אז תשאל את פנחס!" אמר אבא.

הייתי רוצה לומר שצחקנו כולנו. אבל לא צחקנו. היתה שרף לי את הלשון, ובחוץ מישהו צעק שהמיחם חזר לעבוד, ברוך השם, כאילו נגאלנו מגלות מצרים.

כעבור שעה חזרתי לאולם. האור נדלק. הספסלים עמדו ישר יותר, לא מושלם, אבל ישר. פנחס כרע ליד מחצלת הקרועה ותרפ אותה בחוט שחור עבה. מאיפה השיג חוט, אין לי מושג. התיישבתי לידו על הרצפה.

"תראה לי איך עושים."

הוא הביט בי בחשד. "מה, לתפור?"

"גם."

"אתה תדקור את עצמך!"

"מסתבר, אבל לא נורא."

הוא נתן לי את המחט. האצבעות שלי היו גסות מדי, מפונקות מדי, לא יודע.

החוט ברח. פנחס לקח אותו ממני והשחיל בלי להרים עיניים.

"תחזיק ישר. לא ככה. ישר באמת."

החזקתי.

מחוץ לחלון הגשם פסק, אבל המרזב עוד המשיך לטפסף, באיחור של אחד שלא הבין שכבר נגמר. בקצה האולם ר' ניסים פתח את החומש הגדול שלו, הילד מהבוקר טיפס שוב על הספסל הנמוך, ובנצי חזר פנימה עם חיוך מחודש, זהיר, כאילו גם הוא מחפש איפה מותר לו לשבת.

פנחס משך את החוט.

"חזק?" שאלתי.

"עוד לא", אמר. "עוד תפר אחד."

ידוע תדע - ידיעות מעניינות ממרחבי הש"ס

* רב הונא בריה דרב יהושע היה תלמידו של רב הונא. רב הונא היה תלמידו של רב (עירובין ה' רש"י ד"ה למאן).

* הביטוי 'עמרצים' (עמי הארצות), מוזכר ברש"י (עירובין ו' ד"ה בקעה).

* יד עמי הארץ הייתה עם הפרושים ולא עם הבייתוסים (סוכה מג: ורש"י שם ד"ה עמי).

* אין לרמות ילדים, כיון שילמדו גם הם לרמות (סוכה מו:).

* מקור לביטוי טוב ציפור אחת ביד משתיים על העץ (סוכה נו: ורש"י שם ד"ה בוצינא, ע"ש שכתב שהוא משל הדיוט).

העלון מוקדש להצלחת חבר המערכת הבה"ח בנימין יוסף פז, לרגל בואו בברית האירוסין עב"ג מיכל שתחי'. יזכו להקים בית נאמן בישראל. אמן!

לקבלת העלון בדוא"ל וכן לתרומות הנצחות והקדשות או להזמנת סיפורים יש לפנות ל - nerleyoel@gmail.com